

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Pekkarinen, Jukka

Title: 1860-nälkäkuolemat : ruoan liian pieni kokonaisvaranto vai sen vino jako?

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © 2019 Kansantaloudellinen yhdistys

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Pekkarinen, J. (2019). 1860-nälkäkuolemat : ruoan liian pieni kokonaisvaranto vai sen vino jako?. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 115(1), 188-190.

https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2019/02/KAK_1_2019_WEB-190-192.pdf

tiedonkulun, logistiikan tulonjaon ynnä muiden tekijöiden määräämänä – ruoan epätasainen saavutettavuus, ei sen absoluuttinen riittämättömyys.

Amartya Senin kysymyksenasettelu on tahallisen kärjistetty: kysymyksessä on *joko* absoluuttinen pula tai epäonnistunut jako. Tämän erottelun avulla hän valottaa kehittämäänsä *entitlement*-käsitettä. Siinä on kysymys ihmisen toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksien merkityksestä hänen hyvinvoinnilleen.

Kunnas näyttää päätyvän kannalle, että Suomen nälänhädässä oli kysymys *sekä* ruoan absoluuttisesta riittämättömyydestä että sen saavutettavuuden eroista. Hän on oikeassa siinä, että kummallakin tekijällä oli merkitystä omassa katastrofissamme. Mutta Kunnas jättää huomiotta pari näkökohtaa, jotka lisäävät epätasaisen saavutettavuuden merkitystä.²

1860-luvun ruokapula ensiksikin kosketti pahiten pohjoista ja itäistä Suomea. Etelän ja lounaan rintamailla kadot jäivät lievemmäksi. Juuri syrjäisen Suomen ruokapula ajoi liikkeelle nälän näännyttämät, tappaville kulkutaudeille alttiit ja niitä levittävät kerjäläislaumat. Toteutunutta aiemmin aloitetun, oikein kohdennetun ja mitoitettun hätäavun keinoin tätä tuhoisaa kansanvaellusta olisi voitu padota ja pienentää siten tuonen satoa. Tähän käytettävissä olevia ruokavaroja olisi voitu lisätä aiemmin aloitetun viljan tuonnin avulla.

Toinen näkökohta liittyy kansainväliseen vertailuun. Muissa pohjoismaissa koettiin 1860-luvun lopulla samantapaiset katovuodet kuin meillä. Mutta niissä ei kohdattu läheskään samanlaista väestökatastrofia kuin meillä. Esimerkiksi Ruotsissa nälänhäädästä johtuneista

syistä kuolleiden määrän on arvioitu jääneen alle 30 000:n (noin 0,6 % väestöstä). Suomea kohdannut 120 000 ihmisen menetys puolestaan vastasi noin 6 % tuolloisesta väestöstämme.

Suurin yksittäinen syy Suomen Ruotsiin verrattuna kymmenkertaiseen nälän aiheuttamaan kuolleisuuteen oli laajamittaisempi kato.³ Mutta dramaattinen ero nälkäkuolemissa viittaa epäsuorasti myös siihen, että hallinnon epäonnistumisella muilla ruoan jakautumiseen vaikuttavilla tekijöillä oli omassa katastrofissamme suurempi rooli kuin Kunnas otaksuu. Hätäavun perille toimittamisessa epäonnistumisen ohella hallinnon toimilla oli oma vaikutuksensa myös yksityisten toimin tapahtuvaan ruoan väliykseen. Esimerkiksi rahareformin läpivientiin liittyneen kireän rahapolitiikan ja markan revalvoitumisen aiheuttamat tukokset ruoan jakeluketjuissa ulottuivat viljan maahan tuontia laajemmalle, kun tiukat rahaolot ja vararikot lamauttivat kauppahuoneiden ja muiden tavaravälittäjien harjoittaman kotimaan kaupan ja sen myötä tapahtuvan elintarvikkeiden välityksen.

Taloushistorioitsijamme ovat edenneet 1860-luvun nälänhädän syiden selvittämisessä pitkälle niistä ajoista, jolloin keskusteltiin siitä, oliko joukkokuolemien syynä nälkä vai taudit. Nälän, mieron tien ja kulkutautien välinen yhteys on nostettu esiin, samoin virnaomaisten virhearviot. Kunnas tuo eri osatekijöiden merkitykseen arvokasta lisävalaistusta. Mutta tässä dramaattisessa vuosikymmenessä riittää yhä selvittävää. □

² Antti Häkkinen (1994) on käsitellyt hallinnon toimien merkitystä Suomen 1860-luvun nälänhädän kärjistäjänä.

³ Suomen viljasato jäi vuonna 1867 puoleen saman vuosikymmenen alkupuoliskon tasosta, kun taas Ruotsin kokonaissato ylsi pahimpina katovuosina 1867–68 noin 2/3:aan edeltävien vuosien tasosta. Pohjoisessa Ruotsissa kato oli toisaalta Suomen mittaluokkaa.

Kirjallisuus

- Häkkinen, A. (1994), ”Vaikuttivatko väärät hätäaputoimet vuosien 1867–1868 suureen kuolleisuuteen”, julkaisussa P. Karonen (toim.), ”*Pane leipään puolet petäjäistä*” – Nälkä- ja pulavuodet Suomen historiassa, Suomen historian julkaisuja 19, Jyväskylän yliopisto: 62–82.
- Kunnas, J. (2018), ”1860-luvun nälkävuodet: absoluuttinen ruokapula vai niukkuuden epätasainen jakautuminen”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 114: 335–355.
- Sen, A. (1981), *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*, Oxford University Press.